

СИСТЕМА РОБОТИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

Анотація. Підготовка майбутніх викладачів є важливим завданням системи освіти України. Відповідно до діючого законодавства така підготовка може здійснювати шляхом навчання в магістратурі на педагогічних спеціальностях. При цьому особи, які не мають базової педагогічної освіти, мають можливість вступу до такої магістратури на умовах перехресного вступу. Через це великого значення для закладу вищої освіти набуває необхідність створення системи роботи із формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача в умовах магістратури. Пропонована система охоплює базові кафедри, навчально-методичні комісії спеціальностей, «інститут» наставників, певні відділи університету та передбачає проведення методичних семінарів та виховних заходів, що проілюстровано прикладами на основі нормативної бази Національного університету «Львівська політехніка». Така система роботи має бути відкритою, динамічною та адаптивною. Подальші дослідження будуть присвячено методичним засадам формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача в умовах магістратури.

Ключові слова: професійна мобільність, професійно-педагогічна мобільність, система роботи закладу вищої освіти з формування професійно-педагогічної мобільності, магістратура, викладач.

Iyevlyev Oleksandr

Lviv Polytechnic National University

THE SYSTEM OF WORKING OF THE HIGHER EDUCATION INSTITUTION FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL MOBILITY OF THE FUTURE LECTURER IN THE CONDITIONS OF MAGISTRACY

Summary. The training of future lecturers is an important task of the Ukrainian education system. In accordance with the current legislation, such training can be carried out by studying in a magistracy in pedagogical specialties. In this case, persons who do not have basic pedagogical education, have the opportunity to enter such a magistracy on the conditions of cross-entry. Because of this, the importance of establishing a system of work for the formation of professional and pedagogical mobility of a future lecturer in a master's degree becomes of great significance for the institution of higher education. A future lecturer with a high level of such mobility has professional knowledge, which is mainly determined by the program results of studying at the first (bachelor) level of higher education, capable to organize (to design) own professional activity taking into account psychological peculiarities of subjects of educational activity. In this case the lecturer has the motivation to professional activity and self-improvement, reflexivity, adaptability and creativity. Formation of professional and pedagogical mobility involves not only the creation of appropriate educational and methodological support (educational-methodical complexes), but also the mastery of university lecturers (and students who are studying for future lecturers) the technology of forming this type of mobility. The proposed system covers the basic departments, educational-methodical commissions of specialties, «institute» of mentors, certain departments of the university and provides for conducting methodological seminars and educational activities, illustrated by examples on the basis of the normative base of the Lviv Polytechnic National University. Such a system of work must be open, dynamic and adaptive. Further research will be devoted to the methodical foundations of the formation of professional and pedagogical mobility of a future lecturer in a master's degree.

Keywords: professional mobility, professional and pedagogical mobility, the system of work of institution of higher education on the formation of professional and pedagogical mobility, magistracy, lecturer.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Підготовка майбутніх викладачів є важливим завданням системи освіти України. Посада викладач входить до переліку основних посад науково-педагогічних працівників та педагогічних працівників закладів вищої освіти [1].

Відповідно до діючого законодавства така підготовка може здійснювати шляхом навчання в магістратурі на педагогічних спеціальностях. При цьому особи, які не мають базової педагогічної освіти, мають можливість вступу до такої магістратури на умовах перехресного вступу.

Через це великого значення для закладу вищої освіти набуває необхідність створення системи роботи із формування професійно-педагогічної мобільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Побудова системи потребує аналізу підходів до формування професійної мобільності у закладах вищої освіти.

Так Н. Мерзлякова розглядає формування професійної мобільності майбутнього інженера засобами полікультурної освіти на основі розроблених принципів побудови навчально-методичного забезпечення [8, с. 8]. Є. Іванченко вказує, що формування професійної мобільності майбутніх економістів слід здійснювати з використанням інформаційних технологій, міжпредметних зв'язків в процесі навчання, створення позитивної мотивації щодо професійної мобільності [4, с. 12]. Той самий підхід до формування професійної мобільності поділяє В. Солоненко

[15, с. 12]. Формування професійно-педагогічної мобільності передбачає, на думку І. Нікуліної, відбір і конструювання змісту навчання [9, с. 6].

На думку інших вчених формування професійної (професійно-педагогічної) мобільності передбачає «занурення» студентів в професійне середовище, яке моделюється [6, с. 17], спрямованість змісту професійної підготовки на усвідомлення студентами динамічності вимог до фахівців на виробництві [2, с. 174], введення до змісту навчання професійних контекстів з врахуванням профілю підготовки і сфери (видів) діяльності [7, с. 22].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Як свідчать результати проведеного аналізу, досліджуючи проблему формування мобільності більшість науковців роблять наголос на відповідних змінах у освітньому процесі як дидактичної системи без деталізації структурних підрозділів закладах вищої освіти, що до цього мають бути залученими.

В той же час, як зазначає Л. Сушенцева, при створенні системи роботи закладу освіти із формування мобільності слід враховувати такі компоненти, як чітко визначена мета, принципи створення системи, інформаційне забезпечення, кадри, що будуть здійснювати підготовку професійно мобільних кваліфікованих робітників, матеріально-технічне забезпечення і, звісно, учні [16, с. 188].

Така система роботи має бути відкритою, динамічною, адаптивною та передбачатиме опанування викладачами університету та студентами, які навчаються на майбутніх викладачів, технології формування цього виду мобільності.

При побудові цієї системи слід також враховувати такі її властивості: *емерджентність* – поява у системи властивостей, які не притаманні її елементам; *мультипликативність* – позитивним і негативним ефектам функціонування системи притаманно множення, а не додавання; *синергічність* – максимальний ефект діяльності системи досягається у випадку максимальної ефективності спільного (сумісного) функціонування її елементів заради спільної мети; *відокремленість* – намагання системи до автономії, ізоляваності і децентралізації управління.

Отже побудова системи роботи закладу вищої освіти з формування в умовах магістратури професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача є актуальною.

Мета: полягає в обґрунтуванні системи роботи закладу вищої освіти з формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача.

Виклад основного матеріалу дослідження. Побудова системи роботи з формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача в закладі вищої освіти може здійснюватися на рівнях: *цільовий* (підготовка професійно-мобільних кадрів як запит суспільства, завдання системи освіти, якість особистості фахівця), *управлінський* (в рамках єдиної стратегії розвитку ланок педагогічної освіти, яка охоплює всі напрями діяльності та компоненти педагогічної системи університету), *організаційний* (в рамках інтеграційного, інноваційного та інформаційного освітнього середовища, яке функціонує з врахуванням аксіологічних засад організації освітнього процесу), *квалітативний* (в рамках єдиної університетської системи управління якістю) [3, с. 35].

Реалізацію єдиних підходів до підготовки майбутніх професійно-педагогічно мобільних викладачів в умовах магістратури має бути покладено на *навчально-методичні комісії відповідних спеціальностей університету* (рис. 1), які здійснюють (не рідше одного разу на рік) моніторинг освітніх програм щодо встановленої мети програми та її відповідність потребам студентів, працедавців, інших груп зацікавлених сторін і суспільства [13].

За пропозицією *базової кафедри* цими комісіями мають затверджуватися уточнення у змісті навчальних дисциплін (аудиторна і самостійна робота), які пов'язані із теоретичними та практичними питаннями професійно-педагогічної мобільності, та вводиться до освітніх програм відповідні авторські курси (навчально-методичний комплекс (НМК) «Професійна мобільність випускника навчального закладу» – для спеціалізації «Управління навчальним закладом» спеціальності «Менеджмент»), НМК «Професійно-педагогічна мобільність фахівця» – для спеціальності «Освітні, педагогічні науки»).

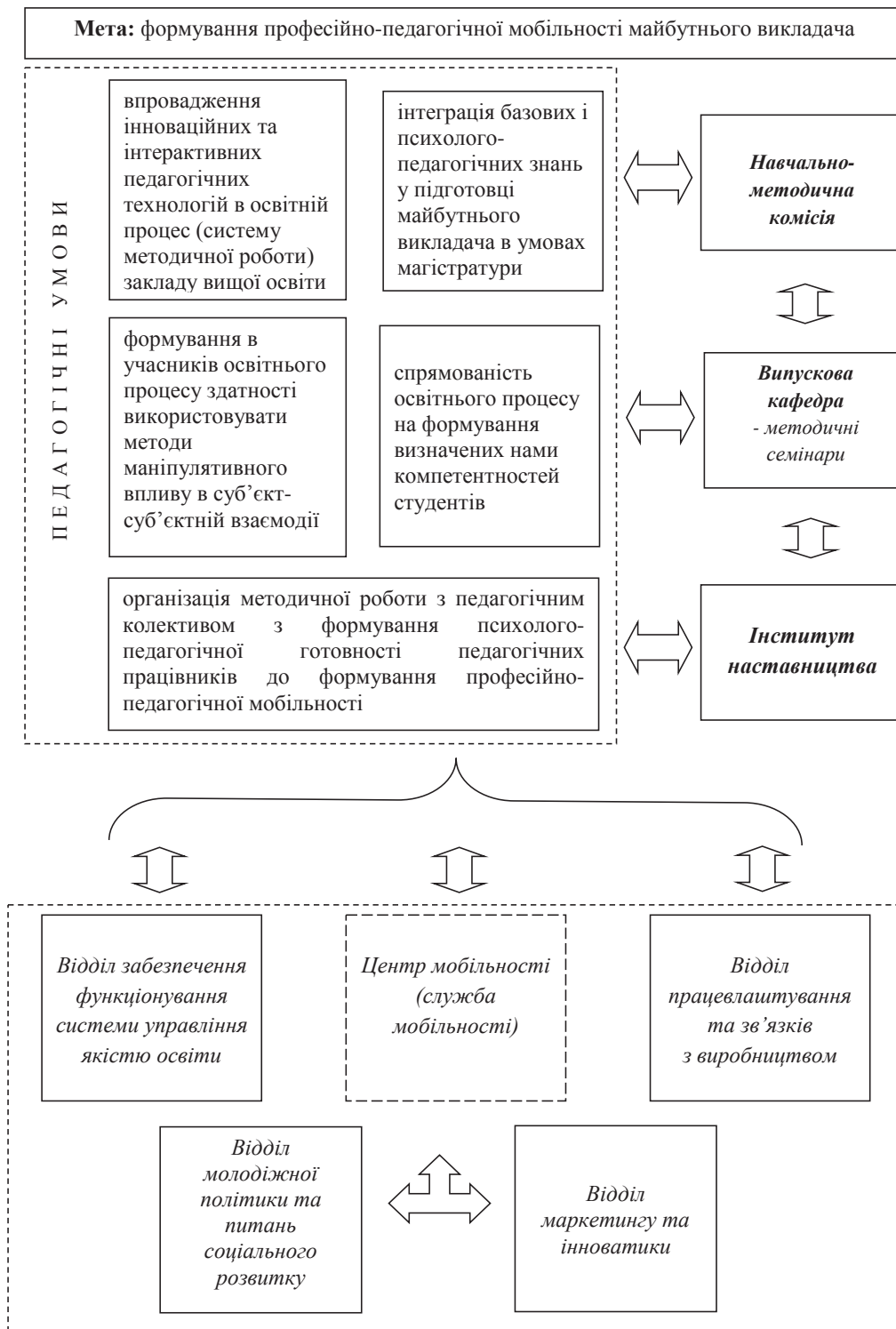
Зважаючи на актуальність проблеми підготовки професійно мобільних фахівців доцільно ввести до освітніх програм першого (бакалаврського) рівня вищої освіти авторський курс зі змістовим блоком (темою) «Професійно-педагогічно мобільний викладач» (НМК «Основи професійної мобільності» – для всіх спеціальностей університету).

Формування професійно-педагогічної мобільності передбачає залучення до освітнього процесу провідних фахівців системи освіти – керівників закладів освіти, професорів та доцентів тощо. Підвищення кваліфікації викладачів з професійно-педагогічної мобільності має здійснюватися на методичних семінарах за цією проблематикою або шляхом введення відповідних змістовних модулів (лекцій) до програм постійно діючих семінарів університету.

Так кафедра педагогіки та соціального управління Львівської політехніки проводить навчання за професійною програмою підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів України «Професійний розвиток викладача вищого навчального закладу» – Семінар педагогічних знань, в рамках якого проводиться підвищення кваліфікації із професійно-педагогічної мобільності.

При цьому про формуванні професійно-педагогічної мобільності слід використовувати інноваційні та інтерактивні технології навчання, зокрема, методи маніпулятивного впливу в суб'єкт-суб'єктній взаємодії. Маніпулятивний вплив в педагогічному процесі вимагає адекватності та самооцінки, узгодження з певними загальноприйнятими нормами. Критерієм моральності педагогічних маніпуляцій варто вважати етичні принципи і моральні норми, а також мотиви і цілі, якими керується суб'єкт впливу для постійного покращення освітнього процесу [5, с. 154].

До роботи із формування професійно-педагогічної мобільності має бути залучено наставника (куратора) [11], що передбачає включення відповідних заходів до плану виховної роботи з академічною групою («інститут» наставників), та роботу виявленням і сприянням творчого росту студентів.

Рис. 1. Система роботи закладу вищої освіти з формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача

Розробку пропозицій з удосконалення організаційно-функціональної структури управління виховним процесом в університеті і визначення функціональних обов'язків суб'єктів управління покладено на відділ молодіжної політики та питань соціального розвитку університету [18].

Оскільки рівень професійно-педагогічної мобільності визначає якість підготовки майбутніх викладачів в умовах магістратури, його можна використовувати як один із критеріїв якості в сис-

темі внутрішнього забезпечення якості (СВЗЯ) освітньої діяльності та якості вищої освіти університету (відділ забезпечення функціонування системи управління якістю освіти університету).

СВЗЯ передбачають моніторинг та оцінювання якості освітнього процесу на всіх етапах його реалізації, розвиток мобільності учасників освітнього процесу, інноваційність освітньої діяльності, визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти [12].

Іншою ланкою, що може бути залучено до формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача в умовах магістратури, є *відділ працевлаштування та зв'язків з виробництвом*, який займається організацією практики та стажування студентів на виробництві, організацією та проведенням в університеті презентацій фірм та компаній, заходів з працевлаштування [10]. Отже формування професійно-педагогічної мобільності передбачає організацію зустрічей з керівниками та провідними фахівцями закладів освіти.

До системи роботи закладу вищої освіти з формування професійно-педагогічної мобільності для вирішення окремих завдань може бути залучено *відділ маркетингу та інноватики*, який створює ідеї розвитку та популяризації університету за допомогою проведення різноманітних заходів для усіх категорій аудиторії – внутрішньої та зовнішньої, здійснює пошук потенційних інвесторів для існуючих розробок та для потенційних [14].

У закладах освіти можуть створюватися *Центри мобільності (служба мобільності)*, які на відміну від моделі методичної служби будуються не за предметним, а за функціональним принципом. Центр мобільності виконує координаційну, управлінську, інформаційну, аналітичну та кон-

сультативну функції [17, с. 214]. Формування професійно-педагогічної мобільності виступатиме однією із функцій такої служби.

Прикладом створення подібних структур для конкретних видів мобільності, є Центр міжнародної академічної мобільності Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана, на який покладено планування, організацію та моніторинг міжнародних академічних зв'язків [19] та Центр розвитку кадрового потенціалу навчального закладу Сумського державного університету.

Висновки та пропозиції. Таким чином система роботи закладу вищої освіти з формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача в умовах магістратури охоплює базові кафедри, навчально-методичні комісії спеціальностей, «інститут» наставників, певні відділи університету та передбачає проведення методичних семінарів та виховних заходів, що проілюстровано прикладами на основі нормативної бази Національного університету «Львівська політехніка». Подальші дослідження будуть присвячено методичним засадам формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача в умовах магістратури.

Список літератури:

1. Стаття 55. Основні посади наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників закладів вищої освіти та порядок їх заміщення // Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (із змінами і доповненнями) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 16.02.2019).
2. Вороновська Л.П. Формування професійної мобільності майбутніх фахівців комунального господарства : дис. ... к. пед. н. : 13.00.04. Х., 2016. 267 с.
3. Игошев Б.М. Системноинтегративная организация подготовки профессионально мобильных педагогов : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.08. Екатеринбург, 2008. 44 с.
4. Іванченко Є.А. Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... к. пед. н. : 13.00.04. Одеса, 2005. 21 с.
5. Калінська О.П. Розвиток педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі : дис. ... к. пед. н. : 13.00.04. Львів, 2018. 345 с.
6. Кипина О.А. Формирование профессионально-педагогической мобильности у студентов педагогического вуза : автореф. дис. ... к. пед. н. : 13.00.08. Новокузнецк, 2009. 24 с.
7. Львов А.Ю. Организационно-педагогические условия становления профессиональной мобильности студентов педагогического университета : автореф. дис. ... к. пед. н. : 13.00.08. СПб., 2011. 24 с.
8. Мерзлякова Н.С. Формирование профессиональной мобильности будущего инженера средствами поликультурного образования : автореф. дис. ... к. пед. н. : 13.00.08. Оренбург, 2012. 24 с.
9. Никулина И.В. Формирование профессионально-педагогической мобильности преподавателя высшей школы : автореф. дис. ... к. пед. н. : 13.00.08. Самара, 2005. 21 с.
10. Положення про відділ працевлаштування та зв'язків з виробництвом Національного університету «Львівська політехніка». Львів: Національний університет «Львівська політехніка». 2018. URL: <http://lp.edu.ua/napryamudiyalnosti-viddil> (дата звернення: 16.02.2019).
11. Положення про наставника академічної групи». Львів : Національний університет «Львівська політехніка». 2016. URL: <http://lp.edu.ua/polozhennya-pro-nastavnyka-akademichnoyi-grupu> (дата звернення: 15.02.2019).
12. Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти Національного університету «Львівська політехніка». Львів : Національний університет «Львівська політехніка». 2018. URL: <http://lp.edu.ua/polozhennya-pro-svzyu> (дата звернення: 15.02.2019).
13. Положення про формування, затвердження та оновлення освітніх програм в Національному університеті «Львівська політехніка». Львів : Національний університет «Львівська політехніка». 2017. URL: http://lp.edu.ua/sites/default/files/attach/2018/10336/polozhennya_pro_formuvannya_zatverdzhennya_ta_onovlennya_osvitnih_program_v_nacionalnomu_universyteti_lvivska_politehnika.pdf (дата звернення: 16.02.2019).
14. Про нас / Відділ маркетингу та інноватики. Львів : Національний університет «Львівська політехніка». 2019. URL: <http://lp.edu.ua/pro-nas>
15. Солоненко В.А. Формирование профессиональной мобильности будущих экономистов-менеджеров в образовательном процессе вуза : автореф. дис. ... к. пед. н. : 13.00.08. Брянск, 2010. 23 с.
16. Сушенцева Л.Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика : монографія / за ред. Н.Г. Ничкало ; Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. 439 с.
17. Сушенцева Л.Л. Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2012. 559 с.
18. Тимчасове положення про відділ молодіжної політики та соціального розвитку Національного університету «Львівська політехніка». Львів : Національний університет «Львівська політехніка». 2016. URL: <http://lp.edu.ua/tymchasove-polozhennya> (дата звернення: 14.02.2019).

19. Центр міжнародної академічної мобільності. Київ : Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана. 2019. URL: https://kneu.edu.ua/ua/University_en/international_connections/center_international_academic_mobility (дата звернення: 14.02.2019).

References:

1. Stattja 55. Osnovni posady naukovykh, naukovo-pedagogichnykh i pedagogichnykh pracivnykiv zakladiv vyshhoji osvity ta porjadok jikh zamishhennja [Article 55. Main positions of scientific, scientific and pedagogical and pedagogical workers of institutions of higher education and the procedure for their replacement]. About Higher Education: The Law of Ukraine № 1556-VII (with changes and additions) (2014, July 01). Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (accessed 16 February 2019). (in Ukrainian)
2. Voronovska L.P. (2016). Formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnikh fakhivtsiv komunalnoho hospodarstva [Formation of professional mobility of future specialists in communal services] (PhD Thesis), Kharkiv : Kharkivskij nacionalnij pedagogichnij universytet im. Gh.S. Skovorody.
3. Igoshev B.M. (2008). Sistemointegrativnaya organizatsiya podgotovki professional'no mobil'nykh pedagogov [The system-integrative organization of training professional mobile pedagogues] (Doctor's Thesis), Ekaterinburg : Ural'skij gosudarstvennyj pedagogicheskij universitet.
4. Ivanchenko Ye.A. (2005). Formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnikh ekonomistiv u protsesi navchannia u vyshchjkh navchalnykh zakladakh [Formation of professional mobility of future economists in the process of studying in higher educational institutions] (PhD Thesis), Odesa : Pivdenoukrajinskij derzhavnyj pedagogichnij universytet im. K.D. Ushynskogo.
5. Kalinska O.P. (2018). Rozvytok pedahohichnoi maisternosti vykladacha ekonomichnykh dystsyplin u vyshchomu navchalnomu zakladi [Development of pedagogical mastery of a lecturer of economic disciplines at a higher educational establishment] (PhD Thesis), Ljviv : Nacionalnij universytet «Ljvivskja politekhnik».
6. Kipina O.A. (2009). Formirovanie professional'no-pedagogicheskoi mobil'nosti u studentov pedagogicheskogo vuza [Formation of professional and pedagogical mobility of the students of pedagogical university] (PhD Thesis), Novokuzneck : Ishimskij pedagogicheskij institut im. P.P. Ershova.
7. L'vov A.Ju. (2011). Organizacionno-pedagogicheskie uslovija stanovlenija professional'noj mobil'nosti studentov pedagogicheskogo universiteta [Organizational and pedagogical conditions for the formation of professional mobility of students of a pedagogical university] (PhD Thesis), Sankt-Peterburg : Rossijskij gosudarstvennyj pedagogicheskij universitet im. A.I. Gercena.
8. Merzljakova N.S. (2012). Formirovanie professional'noj mobil'nosti budushhego inzhenera sredstvami polikul'turnogo obrazovanija [Formation of professional mobility of the future engineer by means of polycultural education] (PhD Thesis), Orenburg : Orenburgskij gosudarstvennyj universitet.
9. Nikulina I.V. (2005). Formirovanie professional'no-pedagogicheskoi mobil'nosti prepodavatelja vysshej shkoly [Formation of professional and pedagogical mobility of a lecturer] (PhD Thesis), Samara : Samarskij gosudarstvennyj universitet.
10. Nacionalnij universytet «Ljvivskja politekhnik» (2018). Polozhennia pro viddil pratsevashtuvannia ta zv'iazkiv z vyrobnytstvom Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnik» [The provisions about the department of the employment and connections with the production of Lviv Polytechnic National University]. Ljviv : Nacionalnij universytet «Ljvivskja politekhnik». URL : <http://lp.edu.ua/napryamy-diyalnosti-viddilu> (accessed 16 February 2019).
11. Nacionalnij universytet «Ljvivskja politekhnik» (2016). Polozhennia pro nastavnyka akademichnoi hrupy [The provisions about the mentor of the academic group]. Ljviv : Nacionalnij universytet «Ljvivskja politekhnik». URL : <http://lp.edu.ua/polozhennia-pro-nastavnyka-akademichnoyi-grupy> (accessed 15 February 2019).
12. Nacionalnij universytet «Ljvivskja politekhnik» (2018). Polozhennia pro systemu vnutrishnoho zabezpechennia yakosti osvitnoi diialnosti ta yakosti vyshchoi osvity Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnik» [The provisions about the the system of internal quality assurance of educational activity and the quality of higher education of the Lviv Polytechnic National University]. Ljviv : Nacionalnij universytet «Ljvivskja politekhnik». URL: <http://lp.edu.ua/polozhennia-pro-svzya> (accessed 15 February 2019).
13. Nacionalnij universytet «Ljvivskja politekhnik» (2017). Polozhennia pro formuvannia, zatverdzhennia ta onovlennia osvitnih prohram v Natsionalnomu universyteti «Lvivska politekhnik» [The provisions about the formation, approval and updating of educational programs at the Lviv Polytechnic National University]. Ljviv : Nacionalnij universytet «Ljvivskja politekhnik». URL: http://lp.edu.ua/sites/default/files/attach/2018/10336/polozhennia_pro_formuvannia_zatverdzhennia_ta_onovlennia_osvitnih_program_v_nacionalnomu_universyteti_lvivska_politekhnik.pdf (accessed 16 February 2019).
14. Nacionalnij universytet «Ljvivskja politekhnik» (2019). Pro nas / Viddil marketynhu ta innovatyky [About Us / Marketing and Innovation Department]. Ljviv : Nacionalnij universytet «Ljvivskja politekhnik». URL: <http://lp.edu.ua/pro-nas>
15. Solonenko V.A. (2010). Formirovanie professional'noj mobil'nosti budushhijh jekonomistov-menedzherov v obrazovatel'nom processe vuza [Formation of professional mobility of future economists-managers in the educational process of the university] (PhD Thesis), Brjansk : Brjanskij gosudarstvennyj universitet im. akademika I.G. Petrovskogo.
16. Sushentseva L.L. (2011). Formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnikh kvalifikovanykh robitnykiv u profesiino-tehnicnykh navchalnykh zakladakh: teoriia i praktyka [Formation of Professional Mobility of Future qualified workers in professional and technical educational institution: Theory and Practice], in Nychkalo NGh (Ed.), Kryvyj Righ : Vydavnychj dim. (in Ukrainian)
17. Sushentseva L.L. (2012). Teoretyko-metodychni zasady formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnikh kvalifikovanykh robitnykiv u profesiino-tehnicnykh navchalnykh zakladakh [Theoretical and methodical principles of formation of professional mobility of future skilled workers in professional and educational institutions] (Doctor's Thesis), Kyjiv : Nacionaljna akademija pedagogichnykh nauk Ukrainy, Instytut pedagogichnoji osvity i osvity doroslykh.
18. Nacionalnij universytet «Ljvivskja politekhnik» (2016). Tymchasove polozhennia pro viddil molodizhnoi polityky ta sotsialnoho rozvytku Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnik» [Temporary position on the Department of Youth Policy and Social Development of Lviv Polytechnic National University]. Ljviv : Nacionalnij universytet «Ljvivskja politekhnik». URL: <http://lp.edu.ua/tymchasove-polozhennia> (accessed 14 February 2019).
19. Kyjivskij nacionalnij ekonomichnij universytet im. Vadyma Ghetjmana (2019). Tsentr mizhnarodnoi akademichnoi mobilnosti [Center for International Academic Mobility]. Kyjiv : Kyjivskij nacionalnij ekonomichnij universytet im. Vadyma Ghetjmana. URL: https://kneu.edu.ua/ua/University_en/international_connections/center_international_academic_mobility (accessed 14 February 2019).